

Min farfar - lektor Blomme

Af Ole Bang

(Berlingske Tidende, 23. december 2005, <http://www.berlingske.dk/grid/kronikker:aid=673506>)

Ole Bang har arvet en gammel kuffert med papirer om, fra og til sin farfar, der stod model til lektor Blomme i Scherfigs roman »Det forsømte forår«. Personligt kunne Ole Bang egentlig ikke lide sin farfar. Men han vil vove den påstand, at lektor Bang vurderet ud fra sin tid og sine forudsætninger for de fleste elever var en engageret og pligtopfyldende lærer, hvis gerning var hans liv.

Det er 100 år siden forfatteren Hans Scherfig blev født, og godt 60 år siden han skrev sin mageløse roman »Det forsømte forår«. Han skabte her sin mest berømte romanfigur »Lektor Blomme«, kendt af de fleste som den gemene, ondskabsfulde og magtsyge repræsentant for »den sorte skole«. Men hvem var egentlig rollemodellen for dette uhyre?

Rollemodellen var min farfar, lektor Valdemar Bang, og jeg sidder her og har arvet en gammel kuffert med papirer om ham, fra ham og til ham. Hertil også et lydbånd, hvor hans ældste datter fortæller om sin far, som hun erindrede ham.

Han blev født i 1866. Hans far var varemægler og gik både fallit og hjemmefra, før sønnen var blevet student fra Metropolitanskolen. Min farfar var målrettet mod en kandidatgrad fra Universitetet, og det lykkedes ham at få finansieret studierne gennem et job som timelærer på Krebs' Skole, hvor skolelederen Johs. Krohn (ham med »Peters Jul«) havde fattet interesse for den begavede student. Han var ihærdig og pligtopfyldende og blev fastansat på skolen, da han i 1891 var blevet kandidat på den berammede tid. Studierne og skolearbejdet gik frem for alt. »Jeg havde ingen tid til eller interesse for studenterlivet, som det formede sig i 'Samfundet' og 'Foreningen', skriver han siden hen. I 1893 blev han fast tilknyttet Metropolitanskolen, hvor han avancerede til adjunkt og derpå lektor. Skolen var dengang metropolens eneste statskole og stod som sådan ikke mindst for uddannelsen af kommende ledere til universitet og statsadministration. Skolen blev betragtet som en skole for eliten, og den optog i princippet kun elever efter faglige evner og ikke økonomisk formåen. Sideløbende underviste min farfar fortsat på Krohns og senere på Zahles Skole.

I hans kuffert ligger adskillige breve og tilkendegivelser fra gamle elever, fra da han endnu var lærer, og ikke mindst fra tiden efter udgivelsen af »Det forsømte forår«. Dette personlige materiale beskriver langt overvejende min farfar positivt. Ligeledes begejstrede er et par kvindelige elever fra Zahles Skole, som beskriver ham som en hyggelig gammel bedstefar, sød og med en drilsk humor og med stor kærlighed til latinen. Udsagn fra drengene på Krebs' Skole og på Metropolitanskolen er lidt mere respektfulde, men også gennemgående positive. »Lektor Bang var en dygtig og samvittighedsfuld lærer med et menneskeligt lune«, siger en. En anden beskriver ham som en elskværdig og nydelig mand, som kunne rokke med ørerne til stor morskab for eleverne, som ihærdigt søgte at efterligne ham kunsten. Nogle betragtede ham som

en streng lærer. En enkelt tillægger ham »stor pædagogisk sans, i hvilken man sporede en let sarkasme, som dog aldrig virkede sårende«. Det hævdes i øvrigt, at han var en af de få lærere, som i en tid, hvor det ellers var normalt, aldrig gav lussinger. Selv har han sagt, at han havde gjort det en enkelt gang, hvor han var blevet udsat for en perfid personlig uforskammethed.

En elev beskriver med stor hjertelighed hele klassens optagethed af adjunktens jagt på en af elevernes storesøster, den blonde og kønne Asta, som gav anledning til mange historier. Mest opsigtsvækkende var en beretning om Valdemars afsked med Asta, da hun engang sejlede på ferie med et skib. Næppe var der vinket farvel og ankeret kastet, før Valdemar for at bevise sin kærlighed sprang af sted og fik fat i en jolle. Han roede så stærkt, som remmer og tøj kunne holde, efter skibet, indtil det forsvandt, og han selv kun var en prik i horisonten.

Disse mere menneskelige beskrivelser anføres ikke for at ændre på den kendsgerning, at min farfar ligesom de øvrige lærere - og for den sags skyld også eleverne - var en del af »den sorte skole«, som langs ad vejen påvirkede dem alle i deres tanker og handlinger. En elev skriver meget rammende, at »Skolens svaghed var dens manglende sans for dem, der var afvigende fra den ønskede standard«. Dette drejede sig imidlertid ikke kun om Metropolitanskolen. I debatten op til den store undervisningsreform, som i 1903 fulgte i kølvandet på systemskiftet, blev »de lærde skolers« pædagogik ofte generelt beskrevet som autoritær og inhuman, domineret af udenadslære og terperi. For at reformere disse forhold blev praktisk og teoretisk pædagogikum fra 1908 en forudsætning for ansættelse i gymnasiet, men det tog adskillige årtier eller måske nærmere lærergenerationer, før det satte sig væsentlige spor i undervisningen.

Elevernes forventninger svarede til tiden. Derfor var mange veltilpassede, men naturligvis ikke alle. »Alt hvad jeg kan af græsk og latin har din bedstefar lært mig«, sagde professor Hal Koch engang til mig og tilføjede: »men jeg forstår godt, at Scherfig ikke havde det godt på den skole«.

Tilbage til historien om Valdemar og den smukke Asta, så lykkedes belejringen, og Asta endte med at sige ja. Uheldigvis nåede de ikke frem til brudeskammen, før deres førstefødte bankede på, men gudskelov så fandt man udveje til at undgå skandalen ved at hemmeligholde de nøjagtige tidspunkter, for hvem der gjorde hvad hvornår. Familien blev de efterfølgende år suppleret med yderligere to sønner, og romantikken blev ifølge hans datter langsomt erstattet af det traditionelle rollemønster. Asta passede hjem og børn, medens Valdemar hjemme kun forlod sit studerekammer til måltiderne, hvor det i øvrigt ikke var velset, at børn ytrede sig.

Han havde kun få venner. Allerede i studentertiden havde han som nævnt holdt sig for sig selv. Skolearbejdet var og blev hele rammen om hans liv. Verden udenfor søgte han aldrig at nå. Han var et beskedent menneske og formentlig usikker over for alt, der lå uden for hjemmets og skolens rammer. I sin afskedstale på Metropolitanskolen, da han gik på pension, siger han meget ærligt: »Den store verden aner jeg gennem rejser og åndelig påvirkning; men hjertetråde går der ikke fra mig til den. Det er måske en snæver begrænsning. Men sådan er det«.

Hans flid og engagement i skolearbejdet var legendarisk, og han høstede stor anerkendelse hos skiftende rektorer og kolleger. Rektor Johs. Krohn beskriver ham som »en af de største lærerdygtigheder, jeg overhovedet har truffet i de mange år, jeg har levet i skoleverdenen«. Ifølge en kollega beskrives hans form som både fængslende og æggende. »Han var pligtopfyldende og streng mod sig selv, men stillede også store krav til eleverne«. Selv var han ydmyg over for sit kald. »Min eneste adkomst til at være lærer er, at jeg holder af børn.«

At børnene og de unge var hans udfordring og inspiration fremgår også af, at han brugte al den tid som skolearbejdet levned på en omfattende skribentvirksomhed. Utallige er de fortællinger og eventyr, digte og vers, han har skrevet og for manges vedkommende fået udgivet på Chr. Erichsens og på Haagerups Forlag.

Hans kuffert bugner af manuskripter. Det var trivallitteratur, derom skal ikke herske tvivl, men skrevet ud af et varmt hjerte med moralske holdninger og stof til eftertanke. I et digt fortæller han om to fattige og blinde børn, som trodser deres skæbne uden at kny, med munter stolthed. »Se op til disse drenge, ikke mindst når du er vranten og gnaven«, siger han til børnene. Et andet digt er en appel til børnene om i stedet for at kræve ind, så at give af deres overflod til de fattige.

Hans sociale holdninger manifesterede sig ikke kun i skrift. Hans datter Inger har fortalt, at der aldrig kom en tigger ved døren, uden han gik derfra med enten mad eller penge. Der lå altid penge i entreen til formålet. Det skete også, at han inviterede en sulten tigger, som han havde mødt på gaden, med hjem til middag.

Min farfar var 74 år, da »Det forsømte forår« i 1940 udkom. Til B.T. udtalte han: »Jeg tror, Scherfig har uret. Jeg har selv gået på Metropolitanskolen og været tilknyttet skolen i 44 år, så jeg kender den og kan forsikre, at ingen tog vores forår fra os, og jeg har heller ikke taget foråret fra nogen. Lidt barsk måtte man være som ung lærer, ellers troede eleverne, at man ikke turde«. Til sin datter sagde han: »Ved du hvad, når en lærer lever hele sin tilværelse for at gøre noget godt ud af sin gerning for de unge, er det bare lidt trist, at han kun bliver husket, fordi han godt kunne lide maltbolcher«.

Personligt kunne jeg egentlig ikke lide min farfar og følte heller ikke, at han kunne lide mig. Jeg erindrer ikke, at vi nogensinde talte sammen. Der var fra hans side kun tale om irettesættelser.

Hans Scherfig har i et interview med Poul Henningsen understreget, at det var undervisningssystemet og ikke enkeltpersoner, han ønskede at anklage med sin roman. Genialiteten, som er lagt i Scherfigs personbeskrivelse og i hans angreb på samfundet, kan ikke anfægtes. Isoleret set vil jeg imidlertid med den viden, jeg har i dag, vove den påstand, at rollemodellen lektor Bang vurderet ud fra sin tid og sine personlige forudsætninger for de fleste elever var en engageret og pligtopfyldende lærer, hvis gerning var hans liv.